

ЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

УДК 581.526.32 (282.6:262.5)

**МОЙСІЄНКО І.І., ПОНОМАРЬОВА А.А., ЗАХАРОВА М.Я.,
ЗЯБЛОВА Т., ЖЕБИТ А.Ф.****РЕПРЕЗЕНТАТИВНІСТЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИХ ПІСКІВ**

Нижньодніпровські піски – це один із найбільших в Європі масивів алювіальних пісків, зосереджений в південній частині Придніпров'я. Вони представлені 7 аренами: Каховська – 9707 га, Козачелазерська – 53876 га, Олешківська – 64280 га, Чалбаська (Виноградівська) – 30820 га, Збур'ївська – 16253 га, Іванівська – 14067 га та Кінбуринська коса – 19490 га. Загальна площа Нижньодніпровських пісків – 208493 га, з яких 162000 га власне піщаний масив і 46493 га – міжаренні ділянки [3,14].

За розташуванням Нижньодніпровські піски входять до двох природних регіонів екологічної мережі (Гаврійського та Чорноморського), також через цю територію проходить Дніпровський природний коридор [1].

Загалом природно-заповідний фонд Нижньодніпровських пісків представлений 31 об'єктами, із них 29 – Херсонської області, що складає 36 % від загальної кількості об'єктів у цьому регіоні.

Серед 31 об'єктів природно-заповідного фонду Нижньодніпровських пісків представлені наступні: біосферний заповідник (частково) – 1 об'єкт, національні природні парки (2 – частково) – 3, регіональний ландшафтний парк – 1, заказники – 5, заповідні урочища – 4, пам'ятки природи – 15, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва – 2. Серед них 7 об'єктів загальнодержавного значення і 24 – місцевого.

Об'єкти загальнодержавного значення:

Національний природний парк «Білобережжя Святослава» – загальна площа складає 35223,15 га, з них: акваторія – 25000 га (не входять до території Нижньодніпровських пісків) та територія – 10223,15 га (4,9 % території Нижньодніпровських пісків) [2,7].

Чорноморський біосферний заповідник: ділянка «Солоноозерна» – 2293 га (1 %); ділянка «Івано-Рибальчанська» – 3104 га (1,5 %); ділянка «Волижин ліс» – 203 га (0,09 %) (в цілому – 3,4 %) [5,6].

Національний природний парк «Олешківські піски» – 8020,36 га (3,8 %) [7,8];

Нижньодніпровський національний природний парк – загальна площа складає 80177,8 га, з них до території Нижньодніпровських пісків – близько 200 га (0,1 % території Нижньодніпровських пісків).

Лісовий заказник «Березові колки» – 1312 га. (0,63 %).

Ландшафтний заказник «Саги» – 500 га. (0,24 %).

Гідрологічний заказник «Озеро Соляне» – 120 га (0,06 %).

Об'єкти місцевого значення:

Регіональний ландшафтний парк «Кінбуринська коса» – 3200 га (1,5 %).

Загально-зоологічний заказник «Корсунський» – 3357 га (1,6 %).

Ботанічний заказник «Хрестова сага» – 30 га (0,01 %).

Ботанічна пам'ятка природи «Деревостій акації білої» – 3 га (0,001 %).

Ботанічна пам'ятка природи «Меморіальні дуби (2)» – м. Нова Каховка, біля будинку культури.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – м. Гола Пристань, вул. Карла Маркса, 10.

Ботанічна пам'ятка природи «Вікові сосни» – околиця м. Гола Пристань.

Ботанічна пам'ятка природи «Вікові дуби» – центральний парк м. Гола Пристань, вул. Лермонтова, 21.

Ботанічна пам'ятка природи «Куртина вікових дубів» – площа 0,1 га. (0,00005 %), розташована в кв. 19 вид. 10 Дослідного лісництва Державного підприємства «Степовий ім. В.М. Виноградова філіал УкрНДЛГА» Цюрупинський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – розташована в кв. 5 вид. 2 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», 300 м від мисливської бази на схід, Рибальчанське лісництво, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – розташована в кв. 5 вид. 2 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», з правої сторони шляху Виноградне – Геройське, 250 м на схід від місцевої бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – розташована в кв. 5 вид. 13 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», з лівої сторони шляху Виноградне – Геройське, 200 м на схід від мисливської бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – розташована в кв. 5 вид. 13 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», з лівої сторони шляху Виноградне – Геройське, 100 м на захід від мисливської бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий» – розташована в кв. 5 вид. 13 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», з правої сторони шляху Виноградне – Геройське, 350 м на захід від мисливської бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб черешчатий (подвійний)» – розташована в кв. 5 вид. 8 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», з правої сторони шляху Виноградне – Геройське, 450 м на захід від мисливської бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Куртина дубів» – площа 0,5 га. (0,00024 %), розташована в кв. 5 вид. 9 Рибальчанського лісництва ДП «Збур'ївське ЛМГ», 500 м на захід від мисливської бази, Голопристанський район.

Ботанічна пам'ятка природи «Тополі» – парк с. Стара Збур'ївка.

Гідрологічна пам'ятка природи оз. «Гопри» (частина) – площа 5 га. (0,002 %), м. Гола Пристань.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк санаторію Гопри» – площа 18 га. (0,008 %), м. Гола Пристань.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дендропарк Нижньодніпровської НДС» – площа 3 га. (0,001 %), м. Цюрупинськ.

Заповідне урочище «Цюрупинський сосновий бір» – площа 290 га. (0,14 %), м. Цюрупинськ, південна околиця [11, 12].

Заповідне урочище «Голопристанський акацієвий ліс» – площа 42 га. (0,02 %), м. Гола Пристань, зелена зона.

Заповідне урочище «Старозбур'ївський акацієвий ліс» – площа 14 га (0,007 %), с. Стара Збур'ївка, південно-східна околиця.

Заповідне урочище Малокаховський бір» – площа 177 га. (0,08 %), кв. 6-7 Новокаховського лісництва ДП «Каховське ЛГ», с. Мала Каховка.

Незважаючи на досить високий рівень заповідності Нижньодніпровських пісків їх охорона не є оптимальною. Основними недоліками природно-заповідної мережі є: недостатня репрезентативність охорони раритетних видів, відсутність заповідних об'єктів в ряді дуже цінних в екологічному відношенні заповідних урочищ; невідповідність категорій ряду об'єктів вимогам чинного законодавства, щодо охорони природних комплексів; високий відсоток об'єктів штучного характеру.

Найбільш цінними не охопленими охороною урочищами Нижньодніпровських пісків є наступні: Кардашинське болото, Буркутські плавні, Долина курганів та Долина орхідей [10,11, 15].

Отже, метою оптимізації охорони Нижньодніпровських пісків необхідно створити ряд нових або розширити низку існуючих об'єктів. Таким чином буде зроблений суттєвий крок у досягненні нормативів заповідності передбачених для Херсонської області постановою Кабінету Міністрів України «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385 (2017 р. – 17,1 %, 2020 р. – 17,9 %) [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М.Ф. Особливості та місце Херсонщини в екомережі України / М.Ф. Бойко, П.М. Бойко // Екологія та ноосферологія. – 2005. – Т. 16, №3-4. – С. 52-62.
2. Деркач О.М. Ключові ботанічні території Миколаївщини: сучасний стан та проблеми збереження // Теорія і практика заповідної справи в Україні. Збірник наукових праць. – Київ, 2005. – С. 167-173.
3. Гордиенко І.І. Олешковские пески и биогеоценотические связи в процессе их зарастания. К.: Наук. думка, 1969. – 135 с.
4. Екологічне законодавство України. Збірник законодавчих актів України.-Харків: «Еко-Право-Харків», 1998. – 300 с.
5. Кузнецова Г.О., Протопопова В.В, Саричева З.А. Флора і рослинність Волижиного лісу в Чорноморському заповіднику // Укр. ботан. журн. – 1969. – 26, № 4. – С. 35-40.
6. Лавренко С.М., Порецький А.С. Рослинність Чалбаського і Іванівського масивів та Кінбуринської коси Наддніпровських пісків // Мат-ли охорони природи на Україні. – Харків, 1928. – Вип.1. – С. 127-177.
7. Мойсієнко І.І. НПП Білобережжя Святослава / Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч. 2. Національні природні парки. – Київ: Фітосоціоцентр, 2012а. – С. 27-43.
8. Мойсієнко І.І. НПП Олешківські піски / Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч. 2. Національні природні парки. – Київ: Фітосоціоцентр, 2012б. – С. 357-372.
9. Мойсієнко І.І., Ходосовцев О.С., Роман С.Г., Пилипенко І.О., Бойко М.Ф. Про необхідність розширення території Національного природного парку «Олешківські піски» // Заповідна справа в Україні, 2012. – 18 (1-2). – С. 110-114.
10. Мойсієнко І.І., Шапошнікова А.О. Анотований список судинних рослин запроєктованого регіонального ландшафтного парку «Долина курганів» (Херсонська область, Україна) // Чорноморськ. бот. ж. – 2013. – Т.9, №2. – С. 2292-299.
11. Мельник Р.П., Захарова М.Я., Садова О.Ф., Мойсієнко І.І. Про необхідність створення ботанічного заказника місцевого значення «Пилипцеві озера» (околиці НПП «Олешківські піски», Херсонська область, Україна) // Чорном. бот. ж., 2015. – т.11, №3, – С. 379-386.

12. Мойсієнко І.І., Захарова М.Я. Фітоценотична приуроченість рідкісних видів заповідного урочища «Цюрупинський сосновий бір» (Херсонська обл., Україна) / Матеріали міжнародної конференції молодих вчених. Актуальні проблеми ботаніки та екології. – Херсон, 2016. – С. 89.
13. Уманець О.Ю. Еколого-ценотична характеристика флори піщаних масивів Лівобережжя Нижнього Дніпра та її генезис. – Автореф. дис. канд. біол. наук. – Київ, 1997. – 19 с.
14. Уманець, О.Ю. Обоснование природно-заповедного объекта на территории урочища «Кардашинское болото» / О.Ю. Уманець // Фальцфейнівські читання: зб. наук. праць. – Херсон, 2009. – С. 380-383.
15. Чинкина Т.Б. Ботанический заказник местного значения «Кардашинские болота» / Т.Б. Чинкина // Фальцфейнівські читання: зб. наук. праць. – Херсон, 2001. – С. 204-206.

Нижнеднепровские пески являются экологически нестабильными песчаными системами биогеоценоза. На этот уникальный песчаный массив сохранилась природная растительность. Объекты, что охраняются, занимают очень небольшую площадь. Поэтому существует потребность в разработке мероприятий по оптимизации и сохранению природно-заповедного фонда исследуемой территории.

Рекомендовано до друку кафедрою ботаніки Херсонського державного університету

УДК 582.32

ЗАГОРДНЮК Н.В.

РІДКІСНІ МОХОПОДІБНІ У БРІОФЛОРИ МІСТА ХЕРСОНА (УКРАЇНА): ЕПІФІТНА ФРАКЦІЯ

Сучасні екосистеми різного рангу майже всі зазнали антропогенної трансформації. Цей вплив має різну спрямованість і інтенсивність, але в межах півдня України проявляється всюди. Найвищим проявом антропогенної трансформації довкілля є місто, яке є, по суті, комплексом еконіш антропогенного походження. З рослинами, які зростають у цих ектопах, в першу чергу контактують мешканці міста. Це стосується і такого важливого компонента урбанобріофлори, як мохоподібні; ця складова міської флори називається урбанобріофлора. Мохоподібні, як вищі безсудинні рослини, становлять великий теоретичний і практичний інтерес, як компоненти антропогенних та антропогенно трансформованих екосистем, вони слугують індикаторами рівня забруднення атмосфери, визначають інтенсивність і напрямком антропогенних впливів на ценози, а також є об'єктами охорони.

Своєрідною складовою урбанобріофлор є епіфітні мохоподібні – вони оселяються на корі дерев. В основному такі мохи походять з місцевих природних листяних лісів різного складу, але в загальній структурі епіфітної урбанобріофлори визначаються суттєві відмінності від природних ценотичних бріофлор. Причиною розбіжностей є відмінність в субстратах зростання [7]. Наприклад, на території міста Херсон зелені насадження складаються не стільки з місцевих аборигенних видів, таких як *Salix alba*, *Populus alba*, *P. nigrum*, *Ulmus laevis*, скільки з посухо- і газостійких екзотів *Acer negundo*, *Tilia cordata*, *Aesculus hippocastanum*, *Populus bolleana*, *Robinia pseudoacacia*, *Gleditsia triacanthos*, та великої кількості плодкових дерев. Мохи в містах сильно потерпають від токсичної дії поллютантів, від зникнення мікроніш, придатних для їх існування. Відповідно, для антропогенних бріофлор характерна досить серйозна трансформація, порівняно з